

Hacıbayram Diye Bir Semt

Metin Kazancı

Tabakhâne ve Hacıbayram çevresi (1928)

Ben Ankara Hacıbayram doğumluyum. Dedem, anneannem, Ankaralıların deyişiyile “Angara’nın yirlieleri.” Çocukluğum ve gençliğim Hacıbayram, İsmetpaşa, Ulus, Anafartalar ve Bentderesi’nde geçti. O tarihlerde yaşadıklarımın, duyduklarımın bence en önemlilerini özetleyerek aktarmak istiyorum.

1940’ların, 1950’lerin Hacıbayram’ının bugünkü Hacıbayram ile uzaktan yakından bir ilgisi olmadığını belirtmem gerekir. O yıllarda İç Anadolu’da büyük taraftar bulmuş Pilavoğlu Tarikatı’nın kurucu önderi Kemal Pilavoğlu, Hacıbayram’da cami hocaları ve cemaatin çoğunluğu tarafından eleştirilip susturulmuş, inananlar içine nifak sokuyorsun, ayrımcılık

ik Davetli bir yazıdır.

yapıyorsun diye mahalleden kovulmuştu. Yeri gelmişken bir durumu biraz daha açıklamam gerekir: Biz çocuklar, türbe duvarını kale olarak alır, önünde top oynardık. Topumuz sürekli türbe duvarına çarpardı. Ancak ne yetkililerden biri ne de cami görevlileri bizi ne kovar ne de azarladı. Sonradan duyduğuma göre, Hacıbayram Veli rüyalarına girer; “Çocuklara dokunmayın, onları kırmayın” dermiş. Cemaat, çevreyle kaynaşarak yaşıyordu. Kendi ilke ve inançlarına dayanarak bir otorite kurma hâli kesinlikle söz konusu değildi. Mütedeyyin kitle mahalleliyle dostça yaşıyordu. Hacıbayram’da sakin, asude fakat orta halli bir yaşam en belirgin özellik idi. Şimdi bir karşılaştırma yapmak için söyleyeyim, bir tane dini kitapçı vardı: Muhsin Amca. Oysa bugün Hacıbayram’da 40 dolayında dinî kitap satan dükkân var. Her birinden ilahi, dua ya da vaaz sesleri birbirine karışmış vaziyette yükseliyor.

Yine o tarihlerde, Hacıbayram ve çevresinin bir başka özelliğini belirtmek gerekir. Başkentteki kamu görevlilerinin bir bölümü Hacıbayram, Işıklar Caddesi, İsmet Paşa’da otururdu. Bunların içinde en önemlileri Başbakanlık Müsteşarı Ahmet Salih Korur idi. Evi bizim eve çok yakındı. Beni gördüğü zaman başımı okşar, annemin ben yedi yaşındayken ölmüş olması nedeniyle duyduğu üzüntüyü, “Nasılsın bakalım aslan parçası?” diye bana takılarak hafifletmek ister, başımı okşardı. Ben de kendisini çok sayardım. Bugünkü devlet görevlileri ile kıyaslamak için söylüyorum: Ahmet Salih Bey, zaman zaman eve yürüyerek, tek başına gelirdi. Ne şahsi koruması ne de konut koruması vardı. Türkiye o zamanlar “yöneticiyi halktan koruma” aşamasına henüz geçmemişti. Aklımda kaldığı kadarıyla, başta yakınlığı nedeniyle Maliye Bakanlığı’ndan olmak üzere, Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü’nden, PTT İdaresi’nden, Ulaştırma Bakanlığı’ndan birçok üst düzey bürokrat Hacıbayram ve çevresinde kirada otururlardı. Dedemin anlattığına göre, ‘30’lu yıllarda Ankara’da tek lojman Işıklar Caddesi’nde (Anafartalar’dan Hisar’a, İçkale Mahallesi’ne çıkan sokak) yapılan bir kaç apartman idi.

Ben ilkokulu Ulus Hali’nin arkasındaki Devrim İlkokulu’nda okudum. Sınıf arkadaşlarım arasında Prof. Dr. Can Hamamcı, rahmetli Uğur Mumcu, yine rahmetli gazeteci Cafer Tayyar Şafak, Güven Tekinsoy ve Mülkiye’de yine beraber okuduğumuz Zeynep Arat vardı. Yıl 1952. Bir cumartesi günü okuldan çıkıp sınıf arkadaşım Nida Özbaş ile eve dönüyoruz. O yıllarda cumartesi günü üç ders yapıldığı için okul öğlen tatil olurdu. Zin-

cirli Camii'nin hemen karşısındaki yerde Zevk Lokantası vardı. Dönerinin çok güzel olduğu söylenirdi ama bizim yememiz pek olanaklı değildi; galiba biraz pahalı bir restoran idi. Öğlen eve dönüş sırasında bu lokantanın önünden geçtik ve geçerken de ben yüzümü, ağzımı, burnumu cama dayayıp lokantada yemek yiyenleri selamladım. Sonra Nida ile yürümeye devam ettik. Bir kaç adım atmıştık ki, bir el sırt çantama dokundu; "Çocuklar, lokantaya geleceksiniz. Size yemek verilecek" dedi. Biraz duraksamadan sonra hem merak ederek hem de sevinerek lokantaya yöneldik. Bize kapı yanında bir masa gösterip "oturun!" dediler ve biraz sonra da yemeye çok özendiğimiz pideli döner kebab getirdiler. Arkasından da tatlı yediğimizi hatırlıyorum. Fakat para işi beni rahatsız ediyor, endişelendiriyordu. Ya para isterlerse diye, telaşa kapılıyordum. Yemek getiren garsona, "Amca bizim paramız yok ama" dedim. Garson ileride birkaç kişiyle temiz örtülü bir masada yemek yiyen kişiyi gözüyle işaret ederek "Siz beyefendinin davetlisisiniz" dedi. Ben şaşırılmıştım ki, garson "Beyefendi Başvekil Adnan Menderes" diye ekledi.

Hacıbayram'da oturanların tuttukları takımlar Ankara takımları idi. Mahallenin bir bölümü Hacettepe'yi, okumuş kesim ise Gençlerbirliği'ni tutardı. Mahallede Ankaragücü taraftarı yoktu. Ankaragücü Ankara'da gecekondulaşmanın yoğunlaşmasıyla birlikte taraftar edinmeye başladı. Ankara'ya çevre illerden ve belirli ölçüde de Bala'dan, Haymana'dan gelenlerin tercih ettiği bir takım oldu. Benim gönlüm, Hacıbayramlı arkadaşlarımla birlikte hep Gençlerbirliği'nde oldu. Hâlen de öyle. Mahallemizin çocuğu olması nedeniyle Gençlerbirliği futbolcusu Zündap Hacı, daha sonra bizimle özel olarak ilgilenen Gençlerbirliği'ne çok emek vermiş Tapu Kadastro Genel Müdürü, Rahmetli Halim Çorbacı, Hadi Dilmen gibi kişiler, bizde Gençlerbirliği sevgisini daha da artırdılar. Bu sevgi; Oral, İhsan Tugay'lı dönemde çok arttı. Çok daha büyük bir sevinci 2004 yılında Ersun Yanal ile yaşadık.

Ankara'da futbol konusunda kente ihanet dalgası 1960'lardan sonraya rastlar. İstanbul ile hiç ilgisi olmayan, doğduğu büyüdüğü kente ihanet etmeyi içine sindiren ve asıl olarak da bunun pek farkında olmayan insanların sahneye çıkmasının tarihi, millî ligin kurulması ile başlar. Kuşkusuz bunda Ankara takımlarının başa oynayamamalarının da etkisi vardır. Ancak bir takımın başarısının temelinde taraftar desteğinin yattığını unutmamak gerekir. Şimdilerde sadece Ankara değil tüm kentlerde insa-

nımızın büyük bölümü, İstanbul'un üç büyük denem takımlarının peşinden koşar oldu. Oysa onlarla ne tasada ne de kıvançta hiçbir ortaklığı yok. İstanbul'un ideolojik yorganı, ticarete, iletişimde, kültürde olduğu gibi sporda da Türkiye'nin üstünü örtmekte.

Anafartalar Caddesi ile Hükümet Caddesi'nin kesiştiği köşenin kırk metre aşağısında, eskiden Gima olan yerin (Gima'dan Güvercin Sokak'a doğru) üç dükkân ötesindeki bina, (Büyük Apartman, Anafartalar Caddesi No: 21) benim için çok önemli bir yerdi. Her şeyden önce, o binanın en üst katı ve balkonu bütün Ankara'yı görmesi nedeniyle çok hoşuma gider, ileride orada oturmayı düşlerdim. Yanımda çocukluk sevgilim olduğu hâlde, orada yıllarca kalabileceğimi düşünerek büyük bir haz ve mutluluk duyardım. Bugün bile hemen hemen her hafta Hacıbayram'a giderken oradan geçer, orada biraz durur, "nostalji"nin en haz veren türünü yaşarım. O binanın bitişiğinde, şimdi bir ayakkabı dükkânı var (Anafartalar Caddesi No: 19). Tevfik Bey namıyla anılan; nakış, dikiş, örgü, iğne, iplik satan bir mağaza, yani manifatura mağazası vardı. Bu mağaza küçük olmasına karşın çok ünlüydü. Çünkü çevredeki tüm kadınlar; örgü, nakış ve dikişle ilgili alışverişlerini oradan yaparlardı. Dükkânın sahibi Tevfik Bey oldukça kibar ve sabırlı bir insandı. Kimseyi kırmaz, son derece nazik konuşurdu. Zaman zaman dükkânının içinde duran bir gramofona koyduğu taş plaktan "La Dame qui tricote (Ören Bayan)" firmasının iki dilden reklamını yapardı. Kendisinin yabancı elçi mensuplarının hanımlarıyla Fransızca konuştuğunu çok iyi hatırlarım. Yıllar içinde Fransızcaya olan merakımın, Tevfik Bey'in dükkânı ile ilintisi olduğunu belirtmem gerekir. Çok iyi bir terzi olan annem, bir kâğıda "koka"nın numarasını yazar, beni Tevfik Bey'e yollardı. Bu vesileyle, çocuk yaşma karşın Tevfik Bey'e sık sık yolum düşerdi.

Bugünkü Ulus Şehir Çarşısı'nın yerinde tek katlı dükkânlar vardı. Zincirli Camii'nin karşısına denk gelen yerde (bugünkü Anafartalar Çarşısı) adını anımsayamadığım bir pastane bulunuyordu. Onun piramit pastasının tadını hiç unutamam. Annemle oraya pasta yemeye gider, tabakta üç pasta gelir, birini annem, birini ben yerdim. Nedendir bilinmez, tabakta üçüncü pasta sürekli kalır ve geri giderdi. Onun parası alınır mıydı alınmaz mıydı, yoksa tabakta bir pasta bırakmak nezaket gösterisi miydi bilmiyorum. Bu pastanenin yanında Üçel Oyuncakçısı vardı. Vitrininde basit bir oyuncak tren dururdu. Hatırladığım kadarıyla, bir ray ve üzerinde

basit bir lokomotif... Sürekli bu oyuncacı görmek için Üçel Oyuncakçısı'nın önüne gider, oyuncak trene dakikalarca bakardım. Şimdilerde evimde model tren sisteminin çok büyük masrafa karşın kurulmuş olmasında, bu trenlerle zaman zaman vakit geçirmemde, Üçel Oyuncakçısı'nın vitrinin çok büyük etkisi olduğuna kuşku yok. Bu sıradaki dükkânlarla ilgili bir başka not, Üçel Oyuncakçısı'nın hemen yanındaki kuruyemişçide satılan "şamfıstığı" idi. Hafif pembe rengiyle, şamfıstığının hiçbir zaman unutamadığım şahane bir tadı, rayihası vardı. Bu tür şamfıstığı boyanır mıydı, özel bir fıstık mı idi? Bilemiyorum. Yıllar sonra Ankara'da, İstanbul'da hatta Gaziantep'te bu fıstığın izini sürmek istedim. Herhangi bir şey bulamadım. Yaşlı kimi yemişçiler, bunu hatırladıklarını ama şimdilerde böyle bir şamfıstığının satılmadığını söylediler. Bu tadı hâlâ aradığımı belirtmem gerek.

1949 ve 1950 yıllarında Ankara'ya çevre illerden ve ilçelerden gelen olmaya başladı. Gecekondulaşmanın habercisi olan bu akın, kent yöneticilerini rahatsız etmiş benzer ki, bu konuda bakın ne önlemler aldılar: O zamanlar dışarıdan gelenlerin çoğunluğu Ulus, Yenidoğan, İsmetpaşa gibi semtleri pas geçer, doğrudan Atpazarı ve Samanpazarı'na gelirlerdi. Zaman zaman da Anafartalar Caddesi'nden aşağıya doğru yürüyerek ve toplu halde Ulus'a gelirlerdi. Çekine çekine yürüdüklerini hâlâ anımsarım. Ama ne var ki, bu insanlar bir süre sonra eski tel lastikli bir kamyonete doldurularak Babaharmanı'na (Dışkapı) ya da Etlik yakınındaki Eski Garajlar'a götürülüp oradan geldikleri yerlere geri gönderilirlerdi. Bu operasyonu polis mi, belediye mi yoksa askerî inzibat mı yapardı bilemiyorum. Bunu araştırmış olmama karşın, bu konuda bir şey öğrenemedim. Ancak bunu İçişleri Bakanlığı'nın emriyle Belediye'nin yaptığını eski bir vali ağabeyimden duydum. Ben o zaman onları, bizden olmayan, yabancı ama hem garip hem de zavallı insanlar olarak algılar, bu duruma pek bir anlam veremezdim. Bu eski kamyonetin, bazen de uzun bir at arabasının insanlarla dolu olarak Hükümet Caddesi'nden geçişini gördüğümde çok üzülürdüm. Hele ki bir sahneyi anımsadığımda üzüntüm daha da artar. Hacıbayram'da bazı arkadaşlarım adeta sürgün edilen bu insanların bindikleri arabanın üstünden şapkalarını kapar, adamlar da aşağıya inerek dakikalarca şapkasını kurtarmak için Hacıbayram'ın yaramaz çocuklarının peşinden koşarlardı. Nefes nefese kalıp yalvarırcasına söyledikleri sözler kulağımda bugünkü gibi çınlar: "Yapma gardaşım, itme gadaşım. Vir başlığımı."

Ulus'ta, erlerin dolaşması yasaktı. Askerî inzibat, rastladığı her eri çevirir ve izin kâğıdı sorar, eğer yoksa jipe bindirip kendi nizamiye karakoluna götürürdü. Bir bayram namazı sonrası, namaza gelen erleri Anafartalar Karakolu önünde inzibatlar beklediği için, erler Hacıbayram'ın ara sokaklarına dağılıp gizlendiler; bir kısmı da evlere kendilerini misafir ettirdiler. Bizim eve de iki asker geldi. Dedem onları misafir etti. Anneannem bahçede kahvaltı hazırladı. Daha sonra dedem onlara Balkan Savaşı ile ilgili bir anısını anlattı. Çok heyecanlandılar. Hatta soyadını belki ilginçliğinden dolayı hiç unutmadığım, Konyalı Büyükemmece soyadlı asker duygulanıp hüngür hüngür ağlamıştı.

Semte de ismini veren Hacı Bayram Veli, dilden dile söylendiğine göre çocukları ve zihinsel özürülleri çok sever, onları kollarmış. Bu nedenle ne kadar çok "deli" gelirse gelsin Hacıbayram'da onlara yer vardı. Bunların içinde en önemlisi, eski Ankaralıların çok iyi tanıdığı "Agıdı" idi. Hem camide kendine göre temizlik yapar, cami malını kollar, bu arada para veren olursa da alırdı. Fakat dilenmezdi. Agıdı, bir öğlen vakti cami içinde vefat etti. Ve cenazesi bir gece camide kaldı. Söylendiğine göre, yıllardır ilk kez, ölen bir kişinin cenazesi camide geceliyordu. Daha sonra Dilsiz Ali, Agıdı'nın yerini aldı. Bir süre sonra Deli Durmuş sahneye çıktı. Mamak'ta oturur, yürüyerek Hacıbayram'a gelir, yine yürüyerek evine dönerdi. Durmuş'la aram hem iyi hem kötüydü. Bazen onu bekler; ona ekmek, peynir, çay ikram ederdim ama daha sonra dalaşır ağız kavgasına başlardık. Bana "asrın piçi!" diye bağırırdı. Bir gün sonra yine barışır, Eti Sokağı'ndaki köşe taşının üstünde kahvaltı yapar, ama birkaç dakika sonra tekrar kavgaya tutuşurduk. Bir süre sonra Deli Bekir dönemi başladı. Oğlunu bir kazada yitirdikten sonra aklî dengesini kaybettiği söylenirdi. Herkese kızardı. Tatlı küfürbazdı. Küfürü insanı incitmezdi. Camide namazdan sonra bile ellerini açar, kendine özgü duasını bağırarak yapardı: "Evliyalar, enbiyalar, üçler kırklar, yediler, ib..., puş..., papazlar yüzşuyu hürmetine." Cemaat Bekir'e hiç ses çıkarmazdı.

O dönemde, eczaneler hep preparat yaparlardı. Hazır ilaçlar şimdiki gibi bol ve yaygın değildi. Dolayısıyla, eczane kalfası birçok eczanede bulunan küçük laboratuvar bölümüne geçip, doktorun verdiği ölçüleri dikkate alarak ilaç hazırlardı. Ben bazı eczanelere annemin hastalığı nedeniyle gider, hazırlanmış ilaçları alırdım. Evimizin bir tarafı kullanılmış şişelerle bu yüzden dopdoluydu. Ayrıca birçok eczane, yine bu yüzden belirli ölçüde sohbet yeri idi. Eczacılar hasta ile daha yakından ilgilenirler, bir sohbetir giderdi. Yine belirtmeliyim ki, eczanelerin bir laboratuvar gibi olması nedeniyle hemen hemen tüm eczanelerde güzel bir koku olurdu. Kahverengi ahşaplı, bir kısmı

camlı dolaplarda, çeşitli ilaç ve sıvılar dururdu. Kırmızı renge boyanmış dolap ise, üzerindeki “açmak yasaktır” yazısı nedeniyle benim dikkatimi çekti. Bu dolapların üzerinde, çok etkili zehirler bulunması nedeniyle, böyle uyarılar yazılıydı. Bu dolaplar beni çok ürkütürdü. Çok daha sonraları, eczanelerde büyük cam damacanalarda içinde kolonya satılmaya başlandığını hatırlıyorum. Bu yeni durum, eczanelere çok daha farklı bir koku getirmişti.

Altı yedi yaşlarında, annemle sık sık gittiğimiz yerlerden biri de Balıklı Bahçe olarak anılan eski meclis binasının altındaki bahçeli alandı. Bugün dolmuş minibüslerinin, kısmen de bir kamu kuruluşunun işgaline uğramış bu yer, son derece sessiz, sakin bir bahçe idi. Havuzunda o zamana kadar hiç görmediğimiz küçük kırmızı balıkların bulunması nedeniyle halk arasında “Balıklı Bahçe” olarak anılan yerdin. Güzel kıyafetler giymiş, çağdaşlık özlemi içinde olan birçok insan, bu bahçeye gelir, oturur simit yer, balıkları seyreder ve evlerine dönerlerdi. Ben bu bahçeye annemle sık sık giderdim. Özellikle, yukarıda pastanede “piramit pasta “ yedikten sonra bahçeyi ziyaret etmenin ayrı bir zevki olduğunu anımsarım.

Prof. Dr. Metin Kazancı: 1943 yılında Ankara’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini bu kentte tamamladıktan sonra Ankara Üniversitesi SBF’den mezun oldu. Mülkiye’den sonra Ankara Hukuk Fakültesi’ni bitirdi. Bir süre kaymakamlık yaptıktan sonra doktorasını Fransa’da tamamladı. Türkiye’ye döndükten sonra önce TODAİE’de, daha sonra da SBF Basın Yayın Yüksek Okulu’nda çalıştı. Doçentlik çalışmalarını İngiltere’de tamamladı. 1983’te üniversiteden istifa etti; Kent Koop. ve Avrupa İskân Fonu’nda gözetmen olarak çalıştı. Birçok bankanın danışmanlığını yürüttü. 1989 yılında Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi’ne geri döndü. TBMM’de 15 yıl süreyle danışman olarak görev yaptı. Hâlen Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi ve SBF’de halkla ilişkiler ve kamu yönetimi dersleri vermektedir. Yayımlanmış altı kitabı ve 150 civarında makalesi bulunmaktadır.